

Geografin vid universiteten och i samhället i Finland

PAUL FOGELBERG

Fogelberg, Paul: Geografin vid universiteten och i samhället i Finland. Geografisk Tidsskrift 83: 3-4. Copenhagen, June 1, 1983.

Geography as a science in Finland: Research and University training as well as the application of geography in the community. 1982.

Paul Fogelberg, professor, Geografiska institutionen, Helsingfors Universitet, Regeringsgatan 11-13, SF-00100 Helsingfors 10, Finland.

Geografin fick formell status som akademiskt ämne år 1890, då Ragnar Hult blev utnämnd till docent i geografi vid Kejserliga Alexanders-Universitetet i Finland. Den första professorn i geografi var Johan Evert Rosberg, som blev utnämnd 1902. Redan innan geografins tid som akademiskt läroämne noterades geografins betydelse närmast på två olika sätt: som allmänbildande information om jordens länder och folk, och som ett regionalt forskningssätt inom olika vetenskaper, som undersöker jordens yta. Den första gruppen är alltså av betydelse i skolgeografin och i vissa tillämpningar av geografiskt stoff, ur den senare gruppen har den egentliga vetenskapliga geografin utvecklats.

GEOGRAFIN VID UNIVERSITETEN

Vid sammanlagt tio universitet eller högskolor i Finland finns det en institution för geografi (resp. ekonomisk geografi resp. regionalvetenskap), där undervisning ges och forskning bedrivs. I Finland har geografin vid universiteten bibehållits som ett enda ämne, vilket självfallet ej hindrar specialisering. Endast vid handelshögskolorna är ämnet ekonomisk geografi, och vid Tammerfors universitet regionalvetenskap.

institution	professorer	bitr. prof.	assistent	lektorer	undervisning	forskare
Geogr. instit. Helsingf. univ.	3	3	11	1	17	13
Geogr. inst., Åbo univers.	2	2	7	1	12	3
Geogr. instit. Uleåborgs univ.	2	2	8	-	12	..
Geogr. instit., Joensuu högskola	1	1	1	2	5	5
Inst. f. reg. vet., Tammerfors univ.	2	1	2	-	5	6
Ekon.geogr. inst., Helsingf. handelsh.	1	1	2	1	5	1
Ekon.geogr. inst., Svenska handelsh.	1	-	1	-	2	-
Ekon.geogr., Åbo Akademi	1	1	1	1	4	-
Ekon.geogr. inst., Åbo handelshögsk.	1	-	1	-	2	-
Ekon.geogr., Vasa högskola	1	-	1	1	3	1
Sammanlagt fast anställda universitets- och högskolegeografer	15	11	35	7	68	29

Tabel 1. Undervisnings- och forskningspersonalen vid de olika institutionerna.

Undervisning

Vid universiteten har en examensreform genomförts under de senaste åren. Geografin bildar ett sk. utbildningsprogram med tre inriktningalternativ: ämnesläraren, geografen och regionplaneraren. Ämneslärarstudierna omfattar geografi och biologi och har ett starkt inslag av pedagogik. De syftar till att ge kompetens för ämneslärare vid grundskolans högstadium och i gymnasiet. Det geografiska inriktningalternativet ger inte i sig kompetens för några speciella uppgifter, men de som gått igenom det kan – allt beroende på personliga kvalifikationer – eventuellt tänka sig en bana inom u-landsarbete, journalistik, förlagsarbete o.dyl. Regionplaneraralternativet är starkt inriktat på praktisk verksamhet som planerare. Det är för tidigt att yttra sig om betydelsen av dessa utbildningsprogram, då reformen ännu är så ung, att ingen ännu har hunnit ta examen enligt dem.

Forskarrekryteringen ställer sig nuförtiden vanskelig på grund av en hotande eller delvis akut akademisk arbetslöshet och en i det närmaste total stagnation i antalet tjänster och befattningar vid universiteten. Den starka utbyggnaden av högskolesektorn i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet förde med sig en stark forskarrekrytering, vilket sedermera hade som följd att de nybildade vakanserna fylldes med rätt unga människor, som ännu länge kommer att inneha sina tjänster. Assistenttjänsterna, som på somliga håll gärna tolkas som vidareutbildningsplatser, har i hög grad mist denna funktion, då de till stor del innehas av doktorer och docenter, för vilka det i talrika fall inte finns någon chans att få någon högre tjänst. Det har sin fördel att ha erfaret folk på institutionerna, men i det långa loppet kan det också leda till stagnation.

Finansieringen av forskningen. Finlands Akademi finansierar forskning genom anslag för avlönande av arbetskraft, för anskaffande av apparatur, för resor och för publicering. Geografin sorterar av gammal tradition under naturvetenskapliga kommissionen, vare sig det gäller natur- eller kulturgeografiskt orienterade projekt. För att hjälpa beslutsfattarna vid forskningsfinansieringen har Geografiska Sällskapet i Finland utarbetat ett forskningsprogram (publicerat på

finska i *Terra* 94:4, 1982), i vilket det föreslås, att följande forskningsområden skulle prioriteras vid anslagsbeviljningen:

- forskning om geografisk forskning
- forskning som syftar till att utveckla geografiska informationssystem och adb-tillämpningar
- den geografiska utforskningen av naturen, speciellt relationerna mellan naturmiljön och människan
- utforskning av samhällets regionala dynamik, bl.a. i relation till regional differentiering, regional disparitet och regionpolitisk planering
- forskning som gäller undersökning av omständigheter som beror på Finlands geografiska läge.

Tvårvetenskaplig forskning förekommer t.ex. i form av samarbete mellan naturgeografer och kvartärgeologer. Som ett tvårvetenskapligt projekt kan också arbetet på den nya editionen av Atlas över Finland betecknas – det är rätt mycket originalforskning som utförs för detta verk.

GEOGRAFIN I SAMHÄLLET

Traditionellt har lärarbanan varit den enda säkra framtiden för en som har slagit sig på att studera geografi, om också forskarbanan tedde sig rätt lockande för många ännu i början av 1970-talet. Förlagen har anställt ett antal geografer bl.a. som redaktörer för uppslagsverk och skolböcker (nämnas kan att verkställande direktören för ett av de ledande förlagen är fil.mag. med geografi som huvudämne), inom statliga förvaltningsuppdrag har ett fåtal fått sin utkomst, och geografiskt utbildade har också fått anställning vid Rundradion. Då planeringsgeografer började utbildas i slutet på 1960-talet öppnades småningom nya banor för geografer med denna specialisering. Geografer har kunnat placeras både inom den offentliga planeringssektorn och i privata planeringsbyråer. Vid en enquete som Föreningen för planeringsgeografi utförde år 1981, då medlemmarna blev tillsända ett frågeformulär, visade de sig att följande yrkesgrupper var de mest representerade bland planeringsgeograferna:

- forskare (22% av dem som svarat)
- planeringssekreterare (18%)
- assistenter (7%)
- planerare (6%)
- näringsombudsmän (5%)

Undersökningen visade emellertid också, att avlöningen och anställningsförhållandena för ett stort flertal ej var tillfredsställande.

Naturgeografin i högskolan och samhället i Sverige

JAN O. MATTSSON

Mattsson, Jan O.: Naturgeografin i högskolan och samhället i Sverige. Geografisk Tidskrift 83: 4-6. Copenhagen, June 1, 1983.

Geography as a national science in Sweden: Research and University training as well as the application of geography in the community. 1982.

Jan O. Mattsson, docent, Geografiska institutionen, Lunds Universitet, Sölvegatan 13, 223 62 Lund, Sverige.

NATURGEOGRAFIN I HÖGSKOLAN

Översikt och organisation

Geografin i högskolan är med undantag av vad som gäller vid den ännu sammanhållna geografiska institutionen i Umeå och den tematiskt inriktade institutionen i Linköping delad i ämnesområdena naturgeografi och kultur-/ekonomisk geografi.

Naturgeografiska institutioner finns i Lund (ämnesföreträdare Anders Rapp) Göteborg (ämnesföreträdare Sten Rudberg) Stockholm (ämnesföreträdare Gunnar Østrem) Uppsala (ämnesföreträdare Åke Sundborg) Umeå (ämnesföreträdare Erik Bylund; odelat ämne) Linköping (ämnesföreträdare Jan Lundquist; temat vatten i natur och samhälle). Utöver dessa institutioner finns ett antal sådana med undervisning på grundkursnivå på ytterligare ett antal platser, främst Linköping, Karlstad, Växjö och Örebro.

Ämnen inriktning på forskarnivån växlar från institution till institution. Glacialmorfologi, glaciologi och hydrologi, som länge haft en framträdande ställning inom svensk naturgeografi, har under senare år sett också andra fält växa sig starka. Fjärranalys, klimatologi, geomorfologisk kartering, periglacial geomorfologi och subtropisk och tropisk geomorfologi innefattande ökenspridningsproblematik och andra erosionsfrågor är några exempel.

Grundutbildningen i naturgeografi ges dels som s.k. enskilda kurser, dels inom geovetarlinjens naturgeografiska variant.

Dessutom finns kursvarianter för lärarutbildning för geografi i grundskolan (½-1 år) respektive naturkunskap i gymnasieskolan (½ år).

Forskarrekrytering

Forskarrekryteringen inom naturgeografin följer för närvarande tre vägar vad beträffar studiernas finansiering, nämligen

- anställning som assistent (arbetstid delad mellan institution och forskning)